

УДК 378.22:33

**ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
МАГІСТРІВ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ****Леся Лебедик***Полтавський університет споживчої кооперації України,
вул. Ковалю, 3, 36014 Полтава, Україна*

Проблематику педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки у контексті принципів Болонської декларації проаналізовано через призму самоорганізаційного підходу.

Ключові слова: економіст, педагогічна підготовка, принципи Болонської декларації, технологія.

Педагогічна підготовка здобувача ступеня магістра економіки є досить важливою, адже згідно із загальноєвропейським Болонським процесом у нього виникає можливість практичної роботи не лише менеджером чи науковцем (магістр – перша наукова ступінь на Заході), а й викладачем вищої школи.

Підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах України до викладацької діяльності зумовлює низку актуальних педагогічних завдань, які потребують наукового обґрунтування. Проблема дослідження зумовлена суперечностями між практикою і теорією викладацької діяльності у вищих економічних навчальних закладах. Суттєво змінюються функції магістра-викладача, важливим стає не тільки впровадження інноваційних технологій навчання, а й наявність творчого вміння розв'язувати проблеми управління самоосвітою студентів, досягнення порозуміння з ними, забезпечення високої ефективності навчання.

За нинішніх умов зростання вагомості магістрів економіки постає завдання удосконалення і підвищення якості їхньої педагогічної підготовки, а тому виникає потреба цілеспрямованого, усвідомленого підходу до формування стратегії такої підготовки у вищій школі.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, виявив, що дослідження педагогічної підготовки магістрів економіки можуть базуватися на теоретико-методологічних працях Ю. К. Бабанського, І. Д. Беха, Г. П. Васяновича, Б. С. Гершунського, С. У. Гончаренка, В. І. Загвизинського, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, І. Я. Лернера та ін.; працях з дидактики професійної освіти А. М. Алексюка, Б. А. Голуба, Р. С. Гуревича, О. А. Дубасенюк, В. Т. Лозовецької, Н. Г. Ничкало, В. Ю. Стрельнікова,

М. М. Фіцули, П. Юцявічене та ін.; працях з педагогічної психології Г. О. Балла, Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, Г. С. Костюка, В. О. Моляко, Н. А. Побірченко, В. А. Семиченко, Б. О. Федоришина та ін.; працях, присвячених структуруванню знань у змісті освіти Л. Я. Зоріної, В. С. Ледньова, А. М. Сохор, П. Херст та ін.; працях з професійної спрямованості навчання Л. П. Вороніної, О. С. Дубинчук, Н. А. Лошкарьової, В. Н. Максимової, В. І. Паламарчука, Л. В. Савельєвої, Н. В. Федорової, Л. Д. Хромової, М. Ф. Борисенко та ін.

Деякі вчені вивчали питання психолого-педагогічної підготовки фахівців у непедагогічних університетах (Н. Ю. Бутенко, Л. М. Грущенко, Д. І. Дзвінчук, О. М. Капітанець, В. А. Козаков, Т. Б. Поясок та ін.), методики навчання і наукових досліджень у вищій школі (С. У. Гончаренко, І. В. Нікітіна, П. М. Олійник, О. Г. Мороз, О. С. Падалка та ін.), проблеми виховання студентів економічного профілю (Л. І. Бурдейна, О. В. Михайлов та ін.).

Водночас аналіз наукових праць українських [1–7] авторів виявив, що поза увагою дослідників залишилися питання теоретичних та методичних засад педагогічної підготовки магістрів у вищих економічних навчальних закладах України на основі принципів Болонської декларації.

Зважаючи на це, *метою* статті стала теоретична розробка та експериментальна перевірка ефективності педагогічної підготовки магістрів на основі принципів Болонської декларації в умовах вищого економічного навчального закладу.

Завдання *дослідження* – підбір такого якісно-кількісного рівня принципів педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки, які б забезпечили необхідну і достатню підготовку до майбутньої викладацької діяльності. Методологічною основою дослідження стали наукові положення теорії пізнання й управління про взаємозв'язки професійного і гуманістичного розвитку особистості, її активну роль у процесі оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками; про діяльність як усвідомлену форму творчого ставлення до професії.

Для розв'язання поставленого завдання застосовували комплекс теоретичних методів дослідження: аналіз наукової літератури з психології і педагогіки; методи порівняння та систематизації теоретичних і експериментальних даних теоретичного моделювання; спостереження, експертні оцінки, педагогічний експеримент та методи математичної статистики; для визначення змісту педагогічної підготовки магістрів економіки аналізували педагогічні функції його професійної діяльності з використанням комплексу взаємопов'язаних соціологічних та педагогічних методів дослідження – аналіз і синтез змісту навчального матеріалу, поняттєво-аналітичний метод, змістовно-комунікативний метод.

Дослідно-експериментальну роботу проводили на базі Полтавського університету споживчої кооперації України та Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана з визначення ефективності експериментально обґрунтованої системи педагогічної підготовки магістрів економіки. Експериментальними та контрольними групами були академічні групи студентів спеціальностей економічного профілю: 8.050100 – “Міжнародна економіка”, “Фінанси”, “Облік і аудит”, “Економіка підприємства”, “Маркетинг”.

Розпочинаючи виклад *суті й результатів* нашого теоретичного дослідження, зазначимо, що поставлене завдання вирішували вже на першому його етапі. Аналіз принципів Болонської декларації та вітчизняних педагогічних досліджень засвідчив важливість розробки головних принципів педагогічної підготовки здобувачів ступеня магістра економіки в університетах. Перша група принципів стосується змісту, друга – організації, форм і методів цієї підготовки. До першої групи зачисляємо такі принципи: пріоритетності досягнення афективних цілей, усвідомленої перспективи, подвійності когнітивної навчальної мети, поділу змісту предметного пізнання [4, с. 7–12]. Організацію, форми і методи цієї підготовки будували на принципах технологічності навчання і підготовки до діяльності економіста як викладача [4], варіативності, ергономічності, гнучкості, індивідуального консультування [7, с. 271].

Коротко викладемо суть цих принципів та важливість їх застосування в нашому дослідженні.

Принцип *пріоритетності досягнення афективних цілей* під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу означає позитивне ставлення до цього виду підготовки. У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана ще в 90-ті роки минулого століття [3] постало проблема, пов’язана із “корпоративною ментальністю” колеґ базових, сталих кафедр університету, коли педагогічну підготовку здобувача ступеня магістра економіки певна частина університетської громади сприймала неоднозначно. Головні аргументи “опонентів” були такі: студентів “навантажують” зайвими (для вже обраної спеціальності такої престижної професії, як економіст) навчальними предметами; психолого-педагогічна підготовка властиве явище педагогічної освіти, отже, нею повинні займатися ті, хто обрав таку професію. Ці думки навмисне чи навпаки доводили до студентів, певна частина яких ставала їх палкими прихильниками [3]. Єдиним вирішенням цієї проблеми є плідна тривала робота висококваліфікованих викладачів кафедри на інноваційних (відносно педагогічних університетів) принципах. Як бачимо, постає друга комплексна проблема – проблема методології педагогічної підготовки магістрів в економічних університетах.

У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана застосування зазначеного принципу пов'язували зі зміною назв та підбором змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу. Спочатку, на підставі досвіду класичних університетів та педагогічних інститутів, до навчального плану було введено такі базові дисципліни, як “Педагогіка і психологія діяльності в освіті” і “Педагогічна майстерність” [3]. Однак з'ясувалося, що студенти (майбутні економісти) негативно сприймають дисципліни, в назві яких є термін “педагогіка”. Усвідомлення цього явища змусило внести корективи у навчальні плани університету. Так з'явилися дисципліни “Психологія діяльності та навчальний менеджмент” і “Комунікативні процеси у навчанні”. Перші слова (“психологія” та “комунікації”) є прийнятними для будь-якої діяльності в системі “людина-людина”. І це сприймають позитивно. Ключовими словами у цих назвах, щодо змісту дисциплін, є “діяльність” та “навчання”. Щодо “психології” та “менеджменту” (знову ж термін прийнятний для майбутнього економіста), то вони розкривають певні аспекти змістовної сутності дисциплін. Діяльність розглядають переважно з позицій психології суб'єкта діяльності (загальна, вікова, соціальна, психологічні властивості тощо), а навчання – з огляду управління спільною діяльністю (мета, мотиви, планування, організація, контроль, спілкування тощо) [4].

Принцип *подвійності когнітивної навчальної мети* означає, що засвоєння дисциплін психолого-педагогічного циклу має закласти психолого-педагогічну базу майбутньої професійної діяльності як економіста та забезпечити необхідну і достатню підготовку до професійної діяльності як викладача економіки. Реалізація цього принципу в економічному університеті можлива на основі спорідненості структури психолого-педагогічних завдань підготовки з економіки і менеджменту та підготовки до викладацької діяльності (суб'єкти діяльності, мотиви, цілі, планування, організація, процес, дії, предмет, продукт, контроль, результат, засоби, умови, комунікації, прийняття рішення є основними поняттями менеджменту і діяльності навчання). До того ж, психолого-педагогічний аспект є одним з провідних у діяльності будь-якого менеджера. Наприклад, «вміння вчити» розглядають як основу діяльності менеджера (М. Вудкок, Д. Френсіс).

Отже, реалізація принципу подвійності когнітивної навчальної мети забезпечує фундаменталізацію підготовки економістів завдяки знанням з психології та педагогіки і їхню підготовку до викладання економіки.

Принцип поділу змісту предметного пізнання реалізується на основі співвідношень “загальне – особливе – конкретне”. До “загального” (або системних знань) належать психологічні аспекти будь-якої діяльності, адже в економіці й у педагогіці саме психіка суб'єктів діяльності є визначальною для її результативності та ефективності. “Особливими” є психолого-педаго-

гічні аспекти діяльності фахівця-економіста та викладача як менеджерів, які планують, організують, мотивують, контролюють ту чи іншу діяльність різних суб'єктів. “Конкретними” за цих умов стають дидактичні, методичні та виховні аспекти діяльності навчання як викладання та учіння.

Принцип технологічності навчання і підготовки базується на уявленні про технологію як поєднання кваліфікованих навичок і вмінь, засобів, методів, відповідних знань, що необхідні для здійснення бажаних перетворень в інформації, в предметах, у людях. Технологію навчання ми, як і сучасні українські автори [7, с. 28], визначаємо як сукупність способів і прийомів, форм взаємопов'язаної діяльності викладача й студента, що забезпечує ефективність функціонування дидактичної системи й досягнення поставлених цілей навчання. Реалізація цього принципу свідчить про розуміння того, що очікуваних результатів у будь-якій сфері діяльності можна досягти лише за умов наявності адекватної технології, яку треба вміти проектувати, а реалізувати – лише після оволодіння певною технікою.

Принцип варіативності орієнтував кожного магістра економіки на розробку власних проєктів, програм і стратегій педагогічної діяльності, а також давав змогу створити цілісне уявлення про можливості навчання і професійного розвитку студента.

Відповідно до принципу ергономічності треба брати до уваги затрати часу, необхідні для вивчення конкретних проблем педагогічної підготовки, передбачати наслідки і затрати, зумовлені вибором стратегії такої підготовки.

Принцип гнучкості вимагав створення адаптивної системи педагогічної підготовки магістрів економіки, визначення структури курсів залежно від початкового рівня підготовки кожного студента і передбачуваного кінцевого результату, зміни структури навчальних курсів залежно від результатів проходження ним різних етапів навчання.

Принцип індивідуального консультування передбачав консультування майбутніх магістрів економіки як зі змісту педагогічної підготовки, так і щодо вибору оптимальних шляхів і методів досягнення поставленої мети відповідно до індивідуальних особливостей кожного студента.

Вищезазначені принципи педагогічної підготовки здобувачів ступеня магістра економіки у профільних університетах реалізовано у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана у навчальному процесі таких дисциплін: “Основи психології та педагогіки”, “Психологія діяльності та навчальний менеджмент”, “Комунікативні процеси у навчанні”, “Методика викладання економіки”, курсова робота з навчального менеджменту та методики викладання економіки, педагогічна практика у закладах освіти, Державна атестація бакалавра економіки з педагогіки та психології (письмовий іспит).

Педагогічна підготовка магістрів у Полтавському університеті споживчої кооперації України та деяких інших вищих економічних навчальних закладах України здійснюється у навчальному процесі внаслідок вивчення дисциплін “Основи психології та педагогіки”, “Методика викладання у вищій школі”, “Вища освіта України і Болонський процес”, написання курсової роботи з методики викладання економіки, проходження педагогічної практики у закладах освіти. На жаль, програми цих дисциплін охоплюють лише деякі аспекти педагогічної підготовки магістрів у вищих економічних навчальних закладах, тому, на нашу думку, цю підготовку слід налагодити на зразок підготовки вчителів у педагогічних університетах та викладачів у класичних університетах (виховання, індивідуально-психологічні аспекти, психологічні аспекти навчання, дидактика, педагогічна майстерність, спілкування, управління навчанням тощо). Їх реалізація дасть можливість досягти, крім когнітивних і психомоторних, ще й афективних цілей навчання (здебільшого позитивного ставлення до предметів цієї підготовки).

Програми дисциплін мають охоплювати всі аспекти психолого-педагогічної підготовки вчителів у педагогічних університетах та викладачів в класичних університетах (виховання, індивідуально-психологічні аспекти, навчально-психологічні аспекти навчання, дидактика, педагогічна майстерність, спілкування, управління навчанням тощо), а їх реалізація дає можливість досягти, крім когнітивних, психомоторних, ще й афективних цілей навчання (зазвичай позитивне ставлення до предметів цієї підготовки). Ефективність цієї програми підготовки студентів університету доводять результати педагогічної практики (мережа навчальних закладів, розмаїття навчальних курсів), співпраця з Академією підприємництва, участь студентів у наукових конференціях, вступ випускників університету (магістр економіки) до аспірантури за спеціальністю “Теорія та методика професійної освіти” тощо.

На підставі вищезазначеного можемо зробити *висновок*, що пошук принципів педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки до діяльності педагога є досить складним явищем, розуміння якого неможливе без звернення до досягнень дидактики вищої школи, сучасних вимог Болонського процесу. Уточнення того, що найефективнішими з них є принципи подвійності когнітивної навчальної мети, поділу змісту предметного пізнання, технологічності навчання і підготовки до діяльності економіста як викладача економіки, визначає перспективи подальших досліджень. Зокрема, необхідно уточнити сутність принципів педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки, які стосуються окремо змісту, технологій і проектування дидактичних матеріалів для здійснення такої підготовки, що дасть змогу упорядкувати термінологію, розглянути компоненти діяльності педагога, виявити закономірності й механізми досліджуваного процесу.

1. Бутенко Н. Ю., Грущенко Л. М. Педагогічна практика: підготовка та реалізація: Навч. посіб. К., 2005.
2. Капітанець О. М. Педагогічна підготовка менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2001.
3. Козаков В. А., Дзвінчук Д. І. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: Методологія та практика / В.А. Козаков, Д.І. Дзвінчук. К., 2003.
4. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підручник / В.А. Козаков. К., 2000.
5. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки: Автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Житомир, 2004.
6. Поясок Т. Б. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах: Автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.0.4 К., 2004.
7. Стрельніков В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки. Монографія. Полтава, 2006.

**TEACHER TRAINING PRINCIPLES IN TEACHING MASTER OF
ECONOMICS STUDENTS – PROSPECTIVE HIGHER SCHOOL
TEACHERS**

Lesya Lebedyk

*Poltava University of Consumer Cooperatives in Ukraine,
Koval' Str., 3, UA-36014 Poltava, Ukraine*

The author of the article analyses the issue of teacher training while teaching Master of Economics students in correspondence with the principles of Bologna Convention and proposes the self-organizational approach.

Key words: economist, pedagogical direction, principles of Bologna declaration, technology.

**ПРИНЦИПЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
МАГИСТРОВ ЭКОНОМИКИ КАК ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШЕЙ
ШКОЛЫ**

Леся Лебедик

*Полтавский университет потребительской кооперации Украины,
ул. Коваля, 3, 36014 Полтава, Украина*

Проблематика педагогической подготовки будущих магистров экономики в контексте принципов Болонской декларации проанализирована сквозь призму самоорганизационного подхода.

Ключевые слова: экономист, педагогическая подготовка, принципы Болонской декларации, технология.

Стаття надійшла до редколегії 26.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008